

Voordracht door Bernard Asselbergs gehouden op 15 november 2019 tijdens de Menno ter Braak-bijeenkomst in de Universiteitsbibliotheek te Leiden: 'Had de boekdrukkunst uitgevonden moeten worden' | Literair spiegelgevecht tussen Anton van Duinkerken en dr. Menno ter Braak ter gelegenheid van de zesde Nederlandsche Boekenweek 1937 in Diligentia te Den Haag.

Aangekondigd in: onderstaande convocatie

Kurt De Belder, Bibliothecaris van de Universiteit
heeft de eer u uit te nodigen voor een middag met bijzondere aandacht voor

Boeken uit de bibliotheek van Menno ter Braak

Op vrijdag 15 november 2019
in de Vossiuszaal van de Universiteitsbibliotheek Leiden, Witte Singel 27, Leiden.

Programma

13.00-13.30 Inloop

13.30-13.45 Marco de Niet, *Welkomstwoord en introductie sprekers*

13.45-14.15 Léon Hanssen, 'Huizinga's *Herfsttij* en Ter Braaks *Het carnaval der burgers*'.

14.15-14.45 Jan de Putter, 'De ongrijpbare Reynaert. Ter Braaks vos zonder partij'.

14.45-15.15 Bernard Asselbergs, 'Had de boekdrukkunst uitgevonden moeten worden' Literair spiegelgevecht tussen Anton van Duinkerken en dr. Menno ter Braak (Boekenweek 1937).

15.15-15.45 Pauze

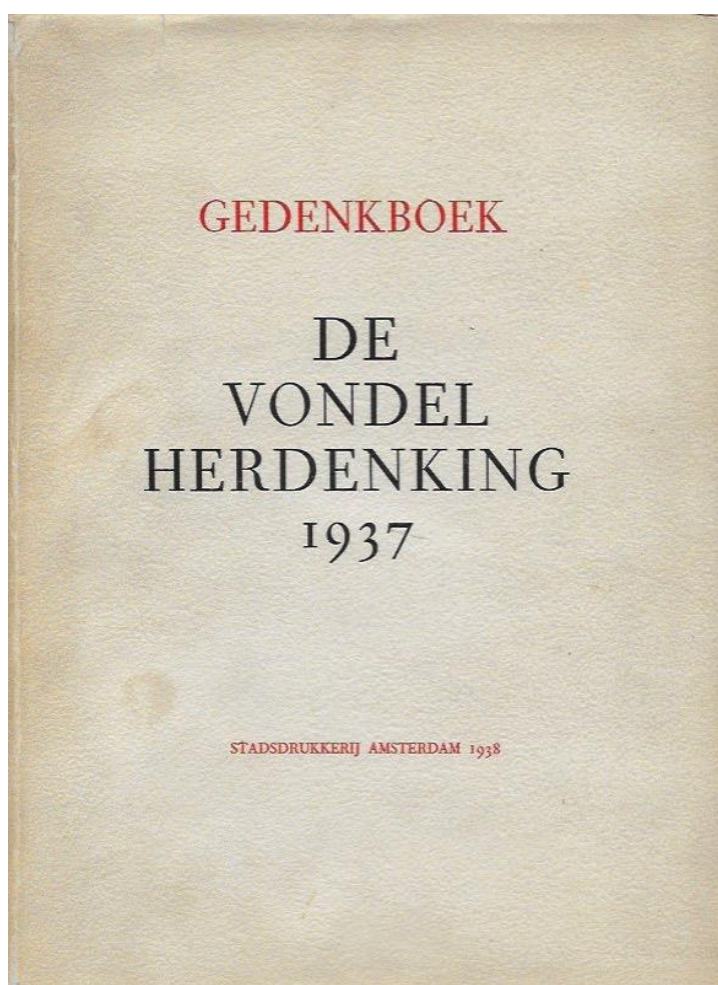
15.45-16.15 Tim van der Grijn Santen, 'Menno ter Braak en Leopold Fabrizius: "Zo verkreeg ik een kleine marktkraam bij *Het Vaderland* onder de kruideniersnaam Leopold Fabrizius" [Albert Vigoleis Thelen]'.

16.15-16.45 Niels Bokhove, 'Menno ter Braak & Halbo C. Kool — symbiose tussen auteur en criticus?'

Uitnodiging voor de bijeenkomst te Leiden, A4-formaat

WOORD VOORAF

In 2013 verwerft de UBL (Universitaire Bibliotheken Leiden) de handbibliotheek van Menno ter Braak. Gezien de hoge aanschafkosten en de beperkte beschikbare middelen hiervoor wordt de crowdfundingactie *Boeken uit de bibliotheek van Menno ter Braak* geïnitieerd. In december 2014 wordt vanuit deze actie aan mij een verlanglijst toegezonden met het vriendelijke verzoek een boek te adopteren. Een onverwachte uitnodiging om positief op te reageren. Mijn keuze valt op het *Gedenkboek | De Vondelberdenking 1937* als opvallende representant van zijn boekenbezit. En Ter Braak wijdt er bovendien in *Het Vaderland* een bespreking aan.

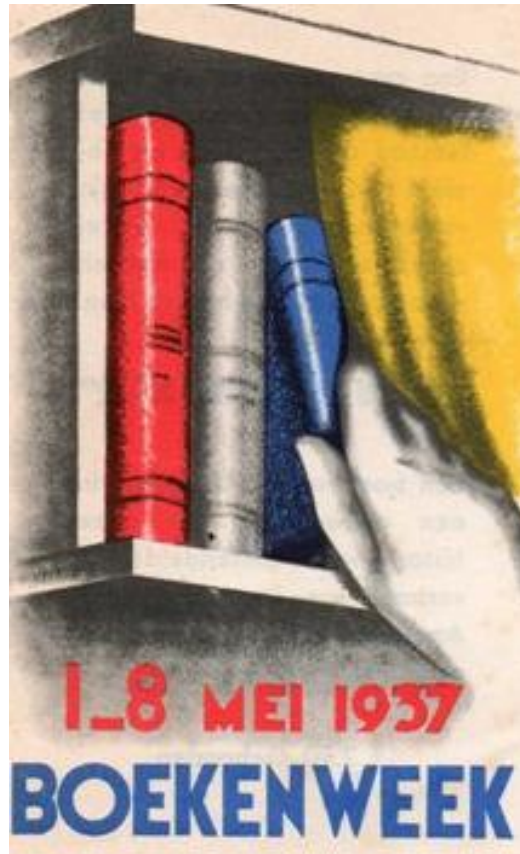

Stofomslag van de gebonden uitgave, 20 x 27,5 cm

Jaarlijks organiseert de UBL een lezingenmiddag rondom deze ‘crowdfunding’ waarbij sponsoren van de actie ‘Adopteer een boek’ in kwestie een presentatie houden. De uitnodiging om hieraan deel te nemen, is een goede gelegenheid voor mij om iets over het contact tussen Ter Braak en mijn vader te vertellen. Mijn onderwerp spits zich toe op het voor beide schrijvers bijzondere jaar 1937 - het jaar van het gedenkboek. Dit uitgangspunt maakt het mogelijk de strijdvraag, waar Ter Braak en Van Duinkerken op 3 mei 1937 een spiegelgevecht over aangingen ‘vóór of tégen de boekdrukkunst’, aan de orde te stellen.

INLEIDING

Zowel voor Menno ter Braak als voor mijn vader is 1937 een productief jaar, waarin zij over het christendom publiceren en daar publiekelijk over debatteren, elkaar thuis over en weer uitnodigen en samen ten strijde trekken ter gelegenheid van de Boekenweek. Bovendien is 1937 een officieel herdenkingsjaar voor Joost van den Vondel (350ste geboortedag) maar ook voor Multatuli (50ste sterfdag). Aan deze vieringen besteden Van Duinkerken en Ter Braak beiden ruimschoots aandacht.

Flyer, 12,5 x 7,5 cm

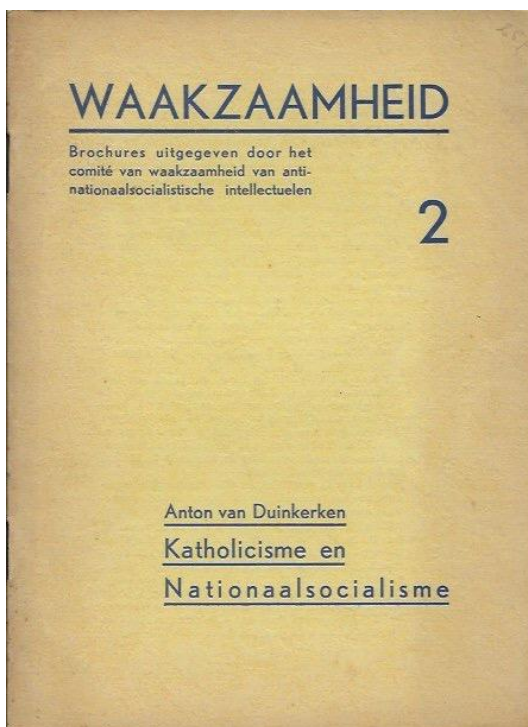
HET JAAR 1937 EN WAT DAARAAN VOORAF GAAT

In voorafgaande jaren kruisen Ter Braak en Van Duinkerken frequent de degens in besprekingen van elkaars werk, waarbij zij het niet nalaten bij het verschijnen van nieuwe publicaties als fervente tegenstanders felle kritiek te leveren. Centrale stellingname is daarbij cultuur ‘met God’ tegen ‘zonder God’ en de invloed van het christendom op de Europese beschaving.

Wanneer Van Duinkerken in december 1935 reageert met het hekeldicht *Ballade van den Katholiek* met de beginstrofe: Jawel, mijnheer, ik noem mij katholiek /en twintig eeuwen kunnen ‘t woord verklaren/ aan u en aan uw opgewonden kliek, / die blij mag zijn met twintig volle jaren [...] op de aantijging van NSB-leider Ir. Anton Mussert in *Volk en Vaderland* op de ‘zich katholiek noemende Van Duinkerken’,

vanwege de betrokkenheid bij de subsidiëring van het anti-fascistische toneelstuk *De Beul*, prijst Ter Braak deze moedige replek van Van Duinkerken.

In 1936 nemen Menno ter Braak en Anton van Duinkerken zitting in het Comité van Waakzaamheid¹ van anti-nationaalsocialistische intellectuelen en publiceert Van Duinkerken in dat jaar in de reeks *Waakzaamheid* brochure 2 *Katholicisme en Nationaalsocialisme* en in 1937 volgt Menno ter Braak met *Het nationaalsocialisme als rancuneleer* als nummer 7 in de serie. Als geroutineerde pamflettisten nemen zij uitgesproken stelling tegen de verderfelijke politieke ontwikkeling die zich dan afspeelt.

Van Gorcum & Comp. N.V. Uitgevers,
Assen 1936, 15 x 20,5 cm

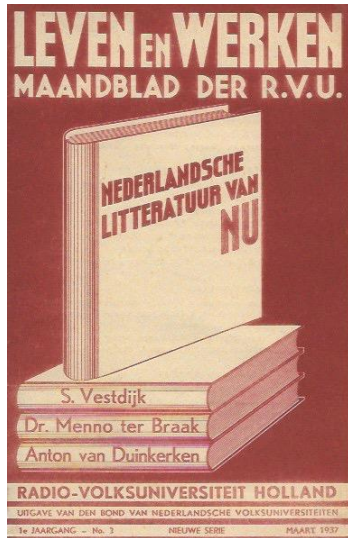

In 1937 gaan Ter Braak en Van Duinkerken publiekelijk het debat aan, geven samen voordrachten en hun portretten staan broederlijk naast elkaar afgedrukt in de krant. Terwijl de Spaanse Burgeroorlog woedt, ontvangen zij de republikeinse schrijver en activist José Bergamin uit Madrid. Zij staan drie keer tezamen in publicaties. Hun groeiende verbondenheid in dat jaar is te verklaren uit de gemeenschappelijke afkeer van fascisme, nazisme, nationaal-socialisme en het openlijk persoonlijk bestrijden van opkomend 'barbarisme'.

1937 DRIE MAAL SAMEN IN PUBLICATIES

De eerste keer dat hun namen eensgezind in een uitgave staan (samen met Simon Vestdijk) in 1937 is de bundeling opstellen voor het Maandblad van de Radio-Volks-Universiteit. *Leven en Werken*. Ter Braak schrijft over *Hedendaagsch Proza in Nederland*

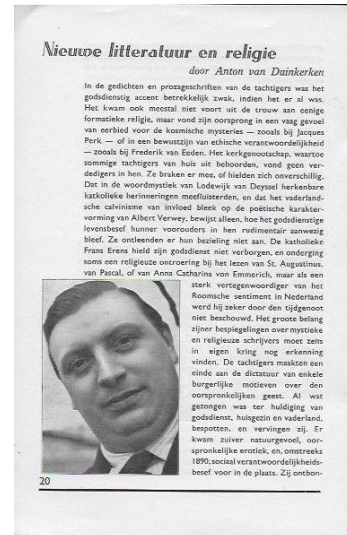
gekoppeld aan de tijdschriften *De Vrije Bladen*, *Forum* en *Groot-Nederland*.² Hij gaat in op de sociale oriëntering en het individualisme als waarborg tegen de halfbeschaving. Van Duinkerken verzet zich in *Nieuwe literatuur en religie* tegen de vervanging van de evangelische waarde door politieke partijleuzen en Vestdijk geeft een overzicht van *De na-oorlogse poëzie in Nederland* met de invloeden en de genres.

Uitgave van den Bond van Nederlandsche Volksuniversiteiten, 1(1937), nr. 3, maart 1937, 15 x 20 cm

p. 20-27

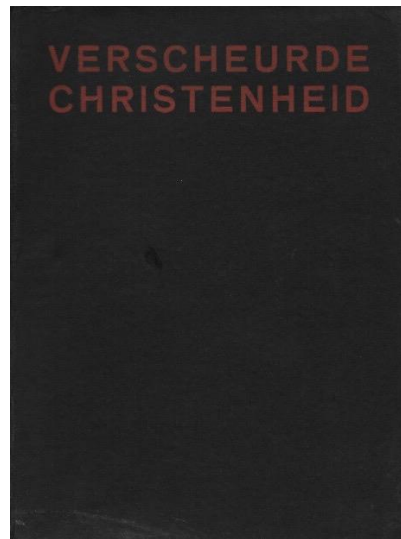

p. 11-19

In 1937 verschijnt van Menno ter Braak *Van oude en nieuwe Christenen* en van Anton van Duinkerken *Verscheurde Christenheid*. Zij bespreken deze in *De Tijd* en *Het Vaderland*.

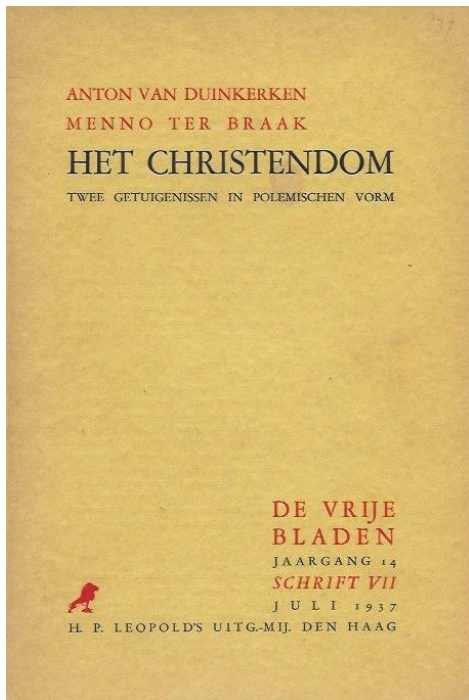

Nijgh & Van Ditmar N.V., Rotterdam 1937, ingen. uitg., 14 x 20 cm

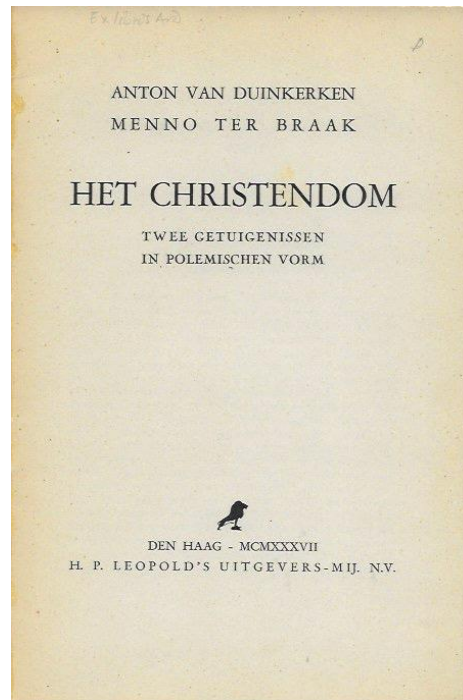

Paul Brand's Uitgeversbedrijf, Hilversum 1937, ing. 15,5 x 21,5 cm

Het Christendom. Twee getuigenissen in polemischen vorm is hun tweede gezamenlijke uitgave waarin de dagbladrecensies van deze boeken over de toekomst van het christendom - als afzonderlijk verschenen schrift - bij *De Vrije Bladen* zijn gebundeld.³

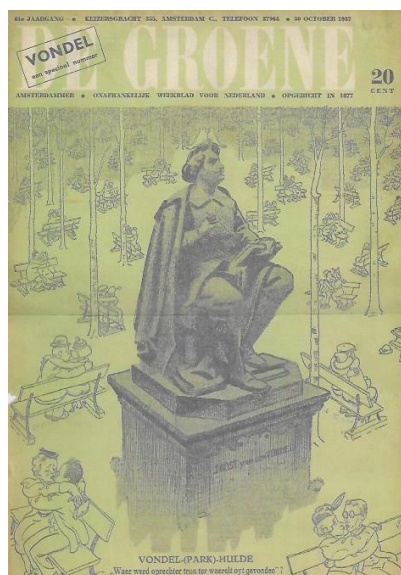
N.V. Leopold's Uitg. Mij, Den Haag

Titelpagina, 15,5 x 23 cm

Achterin dit geschrift verklaren de auteurs er waarde aan te hechten dat zij hun oordeel over elkaars werken onafhankelijk formuleerden.

De derde keer dat zij samen aan het woord komen, is in het speciale nummer van *De Groene Amsterdammer* waarin vol lof en kritiek aandacht wordt besteed aan het Vondeljaar 1937.

Vondelnummer *De Groene*, 30-10-1937, 26,5 x 37 cm

In dit Vondelnummer geeft *De Groene* het woord aan een aantal schrijvers en dichters over hun verbondenheid met Vondel.⁴ Het antwoord van Ter Braak op wat Vondel hem te zeggen heeft, luidt:

Dr. MENNO TER BRAAK

HET wordt mij in dit geval niet zeer moeilijk gemaakt op de gestelde vraag te antwoorden. Op mijn ontwikkeling heeft Vondel in het geheel geen invloed gehad, noch op de school-, noch op de collegebanken, noch in de intimiteit van mijn particuliere binnenhuis. Op het gymnasium werd hij mij ongenietelijk gemaakt door quasi-familjariteit, berustend op het voorschrift der letterkundeboeken; aan de Universiteit werd die familjariteit bijna drukkend. Dat deze man een bijzonder groot dichter was, kon ik steeds zonder innerlijk protest aanvaarden; ik heb hem er nooit om benijd, maar ook nooit reden gevonden die verdienste te verkleinen. Een groote onverschilligheid en een positieve afkeer van het officieele Vondelsnobisme, dat zijn orgasmen beleeft in Vondelherdenkingen, waren de gevoelens, die mij ten opzichte van den dichtenden Amsterdammer hebben beziel. Waarom zou ik het verzwijgen, en thans mee uit Goethe-Dante-Vondelen gaan?

EENMAAL, in enkele passages van mijn „*Démasqué der Schoonheid*“, had ik het voorrecht de woede der Vondel-specialisten op te mogen wekken; daardoor werd mij o.a. duidelijk, dat er in Nederland een geestelijke N.V. Vondel bestaat, die zich een monopolie heeft toegeëigend, zooals wijlen de O.I. Compagnie. Dit Vondel-syndicaat beheert den naam Vondel en laat geen avonturiers toe, die op eigen risico met dien naam (en wat de naam verbergt) contact zouden willen zoeken. Ondanks den bewakingsdienst dezer firma kreeg ik eenige jaren geleden toch contact met Vondel, dien ik via de historie van het Christendom ontdekte in al zijn simplistische volbloedigheid; ik ontmoette den vereerder van het gezag en de vrijheid beide, voor wien deze twee begrippen geen tegenstellingen waren, maar juist in dit paradoxaal samenleven voorwaarde voor de ontplooiing van zijn cyclische temperament. Gezag: respect voor de gestelde overheden, mits door „het hemelsche gerecht“ gewettigd. Vrijheid: afschuw van en angst voor het „*decretum horribile*“ van Calvijn. Synthese: de katholieke dichter, zonder één oorspronkelijke gedachte, in zijn psychologie niet zoo ver van „*De Twee Weezen*“ als de Vondel-specialisten ons willen laten gelooven; maar een

virtuoos taalkunstenaar, gretig profiteerend van de vrijheid-in-gebondenheid, die de taal in haar tweeledigheid van gemeenschapsinstrument en persoonlijkheidsnuance vertegenwoordigt. Een zeer groot dichter, die door de slaafschheid van zijn intellect onthult, dat het groote dichterschap niet alle zonden afwascht; een moedig man bovendien, wiens moed echter nooit door scherpe tortuur van het intellect met de lafheid van den twijfel werd geconfronteerd; een goed Christen en Amsterdammer, d.w.z. een goed onderdaan van de Civitas Dei en de civitas negotiatorum, die men gelijkelijk warm gestemd kan bezingen, wanneer men de allegorie niet schuwt. In al zijn eigenschappen een der zuiverste voorbeelden van een man der *barok*, en als zoodanig het verst verwijderd juist van degenen, die hem in de twintigste eeuw met veel misbaar aan „gansch het volk” willen opdringen.

Voor de Vondel-herdenkers moet het een troost zijn, dat, als het jaar 1937 eenmaal voorbij is, hun beeld weer alleen van hen zal zijn; de Prins onzer Dichters gaat immers ook in de herdenkingsdagen slechts aan de hand uit wandelen. Want wat zou Vondel zijn zonder den naam Vondel? en wat zou er daar zonder terecht komen van de specialisten, die dezen naam, hun grooten naam, onder hun octrooi populair willen maken, ook al moeten zij ergens achter in hun gemoed nog wel weten, dat men Vondel niet werkelijk lezen kan zonder den herdenkerseerbied verloren te hebben, d.i. den eerbied voor het Ware, Verhevene en Schoone, de caricaturen van het ware, verhevene en schoone?

Menne van Praede

In dit speciale nummer spreekt de verbondenheid van Van Duinkerken met Vondel uit zijn bijdrage 'Vondel als polemist' waaruit:

Anton van Duinkerken

HET eerste feit, waarover Vondel polemiseerde, was de terechtstelling van Johan van Oldenbarneveldt op 13 Mei 1619; het laatste, dat zijn openbare verontwaardiging wekte was de moord op de gebroeders Johan en Cornelis de Witt, den zoen Augustus 1672 gepleegd.

[...]

Tusschen deze twee gebeurtenissen ligt een volle mannenleeftijd. Men kan dus Vondels hekeldrift niet beschouwen of verontschuldigen als een eigenaardigheid van zijn jeugd, met de jaren geluwd. De aandrift van de verontwaardiging is aan zijn rijpen leeftijd eigen. Hij was al ruim over de dertig, toen hij zijn eerste hekeldicht schreef. Het laatste dateert van zeven jaren vóór zijn dood. Hij stierf op één-en-negentigjarigen leeftijd en was dus een grijsaard, toen hij nog sel polemiseerde.

Citaat uit: Vondelnummer oktober 1937, *De Groene*, p. 10

In de Vondelwaardering is er een uitgesproken contrast tussen de verbeeldingswereld van Van Duinkerken en Ter Braak waar te nemen. Mijn vader voelt zich thuis in de barokke taal en thematiek, terwijl Ter Braak zich de verstaanbaarheid ervan afvraagt in de moderne tijd.

HET SPIEGELGEVECHT

Op 3 mei 1937 trekken Anton van Duinkerken en Menno ter Braak als aan elkaar gewaagde literaire ridders ten strijde om over de gevolgen van de uitvinding van de boekdrukkunst te redetwisten. Spitsvondigheid, humor en rake doeltreffende steken maken het gebeuren tot een amusant schouwspel voor de toehoorders die hiervoor naar het Haagse theater Diligentia zijn gekomen als uitje tijdens de boekenweek. Het spiegelgevecht trekt een volle zaal.

DE BOEKENWEEK
is een **FEESTWEEK**

voor den minnaar van het boek
en voor den Haagschen Boekhandel,
die propaganda voor den boekenverkoop wil
combineeren met propaganda voor de literatuur
zelve. Daarvoor wordt de Boekenweek georgani-
seerd, die het publiek in nader contact wil bren-
gen met de voortbrengselen der boekdrukkunst.
Om het belang van deze eigenaardige uitvin-
ding, die zooveel wonderlijke krachten ont-
ketende, te accentueeren, heeft de 's-Graven-
haagsche Boekhandelaars Vereeniging een

Literairen avond.

voorbereid op **Maandag 3 Mei** in **Diligentia**,
waarop het probleem van de Boekdrukkunst
in den schertsenden vorm van een paradoxaal
„spiegelgevecht” zal worden behandeld door
onzen criticus **dr Menno ter Braak** en **Anton**
van Duinkerken. De heer Van Duinkerken zal
het „pro” vertegenwoordigen, de heer **Ter**
Braak het „contra”. De ernstige achtergrond
van dit spiegelgevecht zal uit den schertsvorm
duidelijk naar voren komen.

Dr Menno ter Braak *Anton v. Duinkerken*

Na de pauze zullen **Henriette van Eyk** en **Ch.**
A. Cocheret uit eigen werk voordragen.

Directie „Het Vaderland”.

Knipsel uit het Handelsblad, 28-04-1937.
Avondblad, overgenomen uit: Het Vaderland

De heer Boucher, voorzitter van de Haagse Boekhandel, opent de literaire avond in Diligentia en benadrukt het devies van de Boekenweek: 'Vormt een eigen bibliotheek' om vervolgens de heren van het steekspel uit te nodigen tot een spannend toernooi.

Van achter hun eigen katheders gaan Anton van Duinkerken en Menno ter Braak de te betwisten gevolgen van de uitvinding van de boekdrukkunst te lijf.

Van Duinkerken verdedigt vanuit een *pro* en 'statisch' standpunt en Ter Braak spreekt vanuit een *contra* en meer 'dynamische' visie.

Het duel begint met Van Duinkerken's aansporing dit gevecht, waarbij de rollen net zo goed omgedraaid kunnen worden, niet al te ernstig op te nemen en pleit ervoor dat de inventie van de boekdrukkunst de mensheid immers in staat stelt uit de schat aan wijsheid uit het verleden het hunne te kiezen. Hierop ziet Ter Braak als advocaat van de duivel de keerzijde van de uitvinding en wijst erop dat het boek de geest juist verstart en persoonlijk kiezen onmogelijk maakt.

Met het stellen van 'fixatie' van verstandelijke verworvenheden door de boekdrukkunst tegenover 'dynamiek' van vrije geestesbeweging komen kernthema's uit hun polemieken serieus aan de orde, afgewisseld met geestigheden waarbij het verschil in temperament tussen de strijders geheel tot zijn recht komt en de zaal aan het lachen brengt.

Ter Braak oppert dat de uitvinding van de boekdrukkunst verderfelijker is dan andere grote ontdekkingen uit de zestiende eeuw zoals het 'eerlijke' buskruit en de ontdekking van Amerika. Buskruit gooit plat; boekdrukkunst maakt plat, beweert hij. Nog rampzaliger meent Van Duinkerken is de uitvinding van het haringkaken in dezelfde periode. Deze techniek is namelijk toegepast op onze cultuur. Wij mensen zitten op elkaar als 'haringen in een ton'. Het boek is het enige middel om hier onderuit te komen.

Tot besluit van het twistgesprek wordt vastgesteld dat hier niet de overwinning maar de strijd hoofdzaak is en dat de uitvinding van de boekdrukkunst - als vraag al lang beantwoord - voor ons allen een bron van vreugde en wijsheid blijft. Na de loyale handdruk van de twee 'rivalen' volgt een geestdriftig applaus.⁵

In de pers verschijnen vele verslaggevingen van het 'debat'; zelfs de *Kölnische Volkszeitung* met de rapportage 'Sieg der Druckkunst' door de Duitsland ontvluchtte correspondent Dr. Reinhold Heinen vanuit Breda.

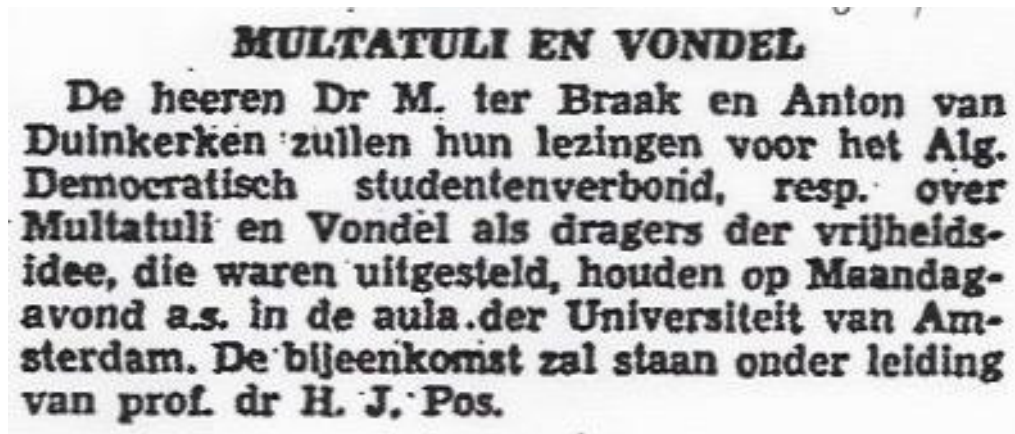

Sieg der Druckkunst

Verslag in: Kölnische Zeitung, 17-07-1937

LEZINGEN OVER VRIJHEID

In het kader van de Vondel- en Multatuliherdenking publiceren Ter Braak en Van Duinkerken dat jaar niet alleen vele artikelen over de twee grote Nederlandse auteurs, maar zij houden er ook voordrachten over. 10 mei 1937 treden zij zelfs samen op over de vrijheidsgedachte bij Vondel en Multatuli. Van Duinkerken over 'Vondel en de vrijheid' en Ter Braak over 'Multatuli en de vrijheid'.

In: Het Vaderland, 06-05-1937

Als eerste spreker beschouwt Van Duinkerken de vrijheidsgedachte bij Joost van den Vondel (1587-1679). De jeugdige dichter staat sterk onder invloed van Daniël Heinsius (1580-1655), die met zijn verzet tegen de Spaanse tirannie in die dagen de 'zanger der vrijheid' wordt genoemd. De ootmoed van de christelijke vrijheid, die het mensdom - als kinderen Gods - van het aardse bevrijdt, staat bij Vondel lijnrecht tegenover de hovaardij van de heersende staatszucht. De Tachtigjarige Oorlog is een Nederlandse vrijheidsstijd. De Augustiniaanse paradox der vrijheid 'Hem dienen is regeren' - besluit van Duinkerken - wordt door Vondel ten volle uitgewerkt en heeft hiermede in de Nederlandse traditie grote betekenis gekregen.

Ter Braak begint zijn voordracht met een analyse van het vrijheidsbegrip, dat zich aan de niet gelovige mens van Multatuli's tijd en de mens van heden ten dage voordoet als een bij uitstek paradoxaal begrip. Ons vrijheidsbegrip stamt af van het christelijke, zoals dat door Augustinus is geformuleerd. Vrijheid is daar een relatie van de mens tot God; onvrijheid is daarentegen een relatie tot de Duivel. In tegenstelling tot Vondel, die door en door gelovig is, realiseert Multatuli zich dat het geloof als absoluut postulaat ondermijnd is door de wetenschap. Bij Multatuli als 'christen zonder christendom' is het besef levendig, dat het inspiratieve, levenscheppende vrijheidsbegrip, door het wegvallen van het goddelijke centrum op de paradox als essentiële kern berust. De betekenis van het vrijheidsbegrip bij de non-conformist Multatuli is in de eerste plaats de menselijke waardigheid, 'de roeping van de mens is mens te zijn'.

HET GEDENKBOEK

Rond 17 november, de sterfdatum van Vondel, vindt een driedaagse herdenking plaats, op touw gezet door Het Amsterdamsche Vondelcomité. In *Het Vaderland* van 16 november '37 schrijft Ter Braak: '[... Vondel] is de laatste weken zo pompeus herdacht, dat men er gemakkelijk toe zou komen zijn invloed op onze natie te hoog aan te slaan. Een onzer dichters heeft gesproken voor de Vereeniging van Huisvrouwen, en elders wordt een Vondel-optocht aangekondigd met een thé-dansant na. Vondel is in tegenstelling met Multatuli, een officieele traditie geworden; dat er veel nieuws tot hem ten berde is gebracht in de ontelbare redevoeringen en artikelen, die aan hem werden gewijd, zou ik niet durven beweren. Men verschilt ook over Vondel van meening, ongetwijfeld; maar die meeningsverschillen hebben een andere "inzet", zij zijn academischer van toon, dan de woedende tegenstellingen inzake Multatuli. Aan de hoofdzaak, Vondel exeptioneel dichterschap raakt niemand, omdat het dwaasheid zou zijn daaraan te twijfelen. [...]'.

Pl. 17. *Gedenkboek*: fakkeloptocht bij Vondels beeld

DE
VONDELHERDENKING
1937

GEDENKBOEK

VAN DE VIERING VAN DEN 350STEN GEBOORTEDAG VAN
JOOST VAN DEN VONDEL OP 17 NOVEMBER 1937,
UITGEGEVEN IN OPDRACHT VAN HET
AMSTERDAMSCHÉ VONDELCOMITÉ

GEDRUKT TER STADSDRUKKERIJ TE AMSTERDAM, MCMXXXVIII

Titelpagina van het Gedenkboek

Als verslaglegging verschijnt in 1938 het 'kloeke' gedenkboek over de Vondelherdenking 1937, dat Menno ter Braak bespreekt in *Het Vaderland* van 14 juli '38⁶:

VONDELHERDENKING 1937

**Een gedenkboek, uitgegeven namens het
Amsterdamsche Vondelcomité**

Getuigenis voor latere geslachten

Een naklank van de Vondelherdenking van verleden jaar: de kloek uitgegeven publicatie namens het Amsterdamsche Vondelcomité, een Gedenkboek van de viering van den 350sten geboortedag van Joost van den Vondel op 17 Nov. 1937. Het is niet het geringste aandeel in deze herdenking; de Amsterdamsche Stadsdrukkerij heeft een typografisch uitstekend verzorgd geheel afgeleverd, waarop zij trotsch kan zijn; zoowel tekst als illustraties zijn voortreffelijk verzorgd. Samensteller was de heer D. Kouwenaar, die ook alleszins eer van zijn werk heeft.

De uitgave opent met een handschriftweergave van het gedicht „Amsterdam en Vondel” van wijlen Albert Verwey; een passende herdenking bij een herdenking. Het comité geeft daarna een korte verantwoording van zijn taak:

„Van het oogenblik zijner oprichting af, — aldus dit voorwoord — zag het Amsterdamsche Vondelcomité zijn taak als een dienende; het waken of weder tot nieuw leven brengen van belangstelling en liefde voor den dichter en het eeren van den grooten burger van Amsterdam: Vondel.

„De uitgave van dit Gedenkboek heeft geen ander doel, dan ook na de in November 1937 gehouden herdenking, in anderen vorm aan die taak voort te arbeiden.

„Het Gedenkboek moge door zijn aard de herinnering vastleggen aan een week, welke onvergetelijk is voor allen, die op eenigerlei wijze aan de Vondelherdenking deel hadden, het ontleent zijn waarde bovenal aan de verzameling van materiaal om nader tot den geest van Vondel en zijn werk door te dringen.

„Latere geslachten zullen anders tegenover Vondel staan dan wij. In al de verheugende verschiedenheid van levensbeschouwing en inzicht dergenen, die geroepen waren tot spreken, is in dit Gedenkboek de verhouding van onzen tijd tot den dichter en den burger samengevat”.

Men kan niet anders zeggen, dan dat met deze doelstelling de waarde van dit Gedenkboek zeer juist is bepaald.

• • •

Citaat in: *Het Vaderland*, 14-07-1938. Avondblad

In contrast met Van Duinkerken, die zitting heeft in het Nationale Vondelcomité, komt de naam van Ter Braak in het register van het gedenkboek niet voor.

Van Duinkerkens toespraak ‘Vondel als voorbeeld’ staat in het Gedenkboek afgedrukt op p. 107-109: ‘[...] Vondels verzet tegen de staatszucht, dat hij levenslang met kracht volhield, was niet de uiting van een dichterlijke verbeelding, die zich wild en vrij uitleefde in verzekerde zeggvrijheid, maar een moedige en overwogen levensstrijd, waarvan hij de gevaren kende en trotseerde. [...]’.

Als commentaar op de inleiding van Dr. W.A.P. Smit 'De waardering van Vondel', gehouden tijdens de slotzitting van het Vondelcongres op 19 november 1937 in de aula van de universiteit van Amsterdam, schetst Van Duinkerken tijdens de gedachtewisseling, die erop volgt, het verschil tussen de opvatting van een protestant tegenover die van een katholiek, p. 262: [spreker] zeide de geringe uitgebreidheid van Vondels populariteit toe te schrijven aan het feit, dat Vondel zijn geloof nooit rechtstreeks uitspreekt, maar altijd verhuult in symbolen. Hier treffen wij echter juist het verschil tusschen Roomsch en Protestantsch in de Vondelstudie. Hetgeen Dr. Smit 'symboliek' noemt, zal voor den Katholiek vaak de hoogste realiteit zijn. De directe werking der plastiek van de barok op den vroomheidszin treft den Protestant zelden, den Katholiek bijna steeds. Hiermee moet de werking van Vondels godvruchtige poëzie vergeleken worden'.

AvD →

Pl. 18. *Gedenkboek*: toespraak op 17 november 1937 van Bernard Molkenboer bij de onthulling van het gevelbeeld van Joost van den Vondel in de Warmoesstraat, werk van beeldhouwster Gerarda Rueter

Dat twee jaar later Anton van Duinkerken in Leiden tot bijzonder hoogleraar in de Vondelwetenschap wordt benoemd, is dan nog niet voorspelbaar. In *De Maasbode* van 3 januari 1940, daags na de verjaardag van mijn vader, barst een stortvloed aan artikelen los waarin deze post onder vuur wordt genomen. Ter Braak is in *Het Vaderland* mede aanstichter tot een ware 'Vondelrel'.

82^E JAARGANG NUMMER 8 SEPTEMBER 1937

NEDERLANDSCHE BIBLIOGRAPHIE

HOOFDREDACTIE: DR. P. H. RITTER, JR.

SECR. DER REDACTIE: H. v. d. ZEEUW. ADRES VAN RED. EN ADM. DOEZASTRAAT 1, LEIDEN
A. W. SIJTHOFF'S UITGEVERSMATSCHAPPIJ N. V. — LEIDEN
PRIJS PER JAAR BIJ VOORUITBETALING F 2.40. ADVERTENTIETARIEF OP AANVRAAG

Vraaggesprek met Anton van Duinkerken

„Gij hebt de natuur van schuimend bier, dat gul over de boorden bruisd.” Dat was de gedachte, die telkens bij mij terugkeerde, toen ik naast Anton van Duinkerken de morgendranken genoot in een van die kleine erkertjes

in „die Port van Cleve” te Amsterdam, waar handelstransacties worden voorbereid en, wat onschuldiger is, letterkundige vraaggesprekken afgenomen.

Alles is bol en breed in de fysionomie van Van Duinkerken, zooals alles spits is, hakig en hoekig in den kop van zijn antagonist, Menno Ter Braak. En tusschen zijn lippen vandaan vloeien staag stroomen van paradoxen en beschouwingen, parelend, en aanstonds precies geformuleerd, alsof er niet over hoefde te worden gedacht, alsof ze fonteynen uit een bron, in het binnenste van dezen welvarenden mensch.

„U weet, dat ik Asselbergs heet,” zei Van Duinkerken. „Ja, maar hoe komt u aan uw schrijversnaam?” „Er gaat een legende, dat mijn voorouders in 1794 uit Duinkerken naar Bergen op Zoom getucht zouden zijn, wegens het verbergen van een Katholiek priester. Ik weet

niet, of die legende waarheid bevat, maar ik vond haar zoo markant, dat ik mij naar Duinkerken heb vernoemd. Dat wij een voorliefde hadden voor den priesterstand blijkt uit het feit, dat in iedere nieuwe generatie de eerste zoon priester wordt. Ik vorm daarop min of meer een uitzondering, ofschoon ook ik — de oudste zoon van mijn vader — aanvankelijk voor priester heb gestudeerd. Toen ik, ten slotte, een anderen weg koos, heeft mijn jongste broer zich tot het priesterschap bequaamd.”

„U en Ter Braak vormen (in geestelijken zin) wel een paar boezem-vijanden, zooals de literatuur ze zelden te voorschijn tooverde,” zoo viel ik maar met de deur in huis, toen ik de bijzonderheden van Van Duinkerken's genealogie in het „blok der vraaggesprekken” had aangeteekend.

„Ja,” gaf Van Duinkerken toe, „wij zijn tegengesteld. Ter Braak wordt over niets geestdriftig, ik over alles. Ter Braak is altijd bang, dat hij de dupe zal worden van zijn ingenomenheid met zijn onderwerp. Zijn natuur verbiedt hem die ingenomenheid. Daarom komt hij niet tot een groot boek, ofschoon hij het schrijven kan (getuige zijn dissertatie!). Hij is de man van de nuchtere waakzaamheid.”

„Letterkundig Nederland is met u beider steekspelen bezig,” zoo viel ik in. „Maar, hoe interessant en leerzaam zij mogen zijn voor de intellectuelen, wat heeft het volk, wat heeft de algemeene lezer aan dit vuurwerk?”

137

Overname van artikelen, besprekingen of gedeelten hiervan is alleen goorloofd bij volledige vermelding van den naam van dit tijdschrift.

P. H. Ritter jr. ondervraagt Van Duinkerken zijn mening over Ter Braak:

„U en Ter Braak vormen (in geestelijken zin) wel een paar boezem-vijanden, zooals de literatuur ze zelden te voorschijn tooverde,” zoo viel ik maar met de deur in huis, toen ik de bijzonderheden van Van Duinkerken genealogie in het „blok der vraaggelassen” had aangeteekend.

„Ja,” gaf Van Duinkerken toe, „wij zijn tegengesteld. Ter Braak wordt over niets geestdriftig, ik over alles. Ter Braak is altijd bang, dat hij de dupe zal worden van zijn ingenomenheid met zijn onderwerp. Zijn natuur verbiedt hem die ingenomenheid. Daarom komt hij niet tot een groot boek, ofschoon hij het schrijven kan (getuige zijn dissertatie!). Hij is de man van de nuchtere waakzaamheid.”

„Letterkundig Nederland is met u beider steekspelen bezig,” zoo viel ik in. „Maar, hoe interessant en leerzaam zij mogen zijn voor de intellectueelen, wat heeft het volk, wat heeft de algemeene lezer aan dit vuurwerk?”

Citaat uit het interview in: Nederlandsche Bibliographie, 82(1937), nr. 8, p. 137-139,

Op de constatering van Ritter dat ‘letterkundig Nederland’ met beider steekspelen bezig is en wat de algemene lezer aan dit vuurwerk heeft, reageert mijn vader: ‘als literatoren, die nu eenmaal alles in het openbaar doen, met elkaar kiffen, dan stoot iedereen zich daaraan!’. ‘Uw weet - vervolgt Ritter - dat zelfs de voormannen van ons politiek en industrieel leven niet aan literatuur doen!.’ ‘Ik weet dat’, zo gaf Van Duinkerken toe. ‘In andere landen is dat anders’.

Met dit fragment uit het tweegesprek tussen P.H. Ritter met Van Duinkerken heb ik de voordracht over de verstandhouding tussen mijn vader en Ter Braak in het jaar 1937 afgesloten.

¹ Zie [pagina Waakzaamheid](#) op [mennoterbraak.nl](#)

² Zie [scans](#) van het artikel.

³ Zie [de artikelen](#) van Ter Braak en Van Duinkerken.

⁴ Zie [De Groene 30 oktober 1937](#).

⁵ Zie [het verslag in Het Vaderland](#) 4 mei 1937.

⁶ Zie [Het Vaderland 14 juli 1938](#).